

Kontekstualno promišljanje o eneagramu

Josip Blažević*
job@ofmconv.hr

UDK: 159.923.2
248.142

Pregledni članak / Review
Primljeno: 25. svibnja 2013.
Prihvaćeno: 6. srpnja 2013.

Iz dosadašnjih uradaka o eneagramu na hrvatskom jeziku razvidno je razmimoilaženje autora u razumijevanju njegove naravi. Eneagram je, prema jednim, psihološka metoda samospoznaje, nalik opisu karaktera, po drugima je riječ o metodi duhovnoga razvoja, te je pod svaku cijenu pokušavaju »kristijanizirati« ili barem predstaviti kompatibilnom s kršćanstvom (i drugim religijama). Kritičari eneagrama ukazuju na njegove ezoterijsko-numerološke i opskurne korijene, dok new age u njemu pronalazi povlaštenu metodu koja najizvrsnije izražava njegov sinkretistički svjetonazor u kojemu istovremeno do izražaja dolaze duhovnost, psihologija i gnoza. Ovim člankom autor osvjetljava podrijetlo i narav eneagrama, njegovu neiscrpnu sposobnost mutiranja, predstavlja njegove protagoniste, razlučuje pojmove i, na kraju, donosi kritička zapažanja.

Ključne riječi: *eneagram, new age, psihologija, religija, kršćanstvo.*

Uvod

Eneagram je ezoterijsko antropološki model koji se pojavio prije nepuno stoljeće i ubrzo u Americi i na Zapadu postigao golem uspjeh. Dobar dio onih koji nekritički prihvaćaju eneagramsko poimanje čovjeka su katolici, čini se čak i iz hijerarhijskih krugova,¹ ali ne samo oni. Moramo konstatirati da su neki redovnici postali i misionari eneagrama, da su njihove knjige na spomenutu temu objavljivane i u katoličkim izdavačkim kućama.

To je razlog više da kritički otvorimo neka pitanja koja, smatramo, sebi treba postaviti svaki kršćanin koji pristupa »novom« načinu poimanja čovjeka koje

* Dr. sc. Josip Blažević, OFMConv, Centar »Hrvatski areopag« za međureligijski dijalog, Zagreb, Hrvatska.

¹ Usp. Gianni VALENTE – Massimo INTROVIGNE, »Eneagram između ezoterije i mistike«, *Nova tribina*, 3 (1992) 7, 41.

ne potječe iz kršćanske tradicije. U najboljoj namjeri želimo izraziti neke dvojbe kao poticaj za dublje promišljanje o metodi kojom se u ovom radu bavimo.²

1. Što je eneagram?

»Eneagram predstavlja jednu vrlo staru tipologiju koja opisuje devet različitih karaktera«,³ pišu u svojoj koautorskoj knjizi, američki franjevac Richard Rohr i njemački protestantski pastor Andreas Ebert, istaknuti promotori eneagrama. Eneagram je svojevrsna »igra brojeva«, »poput nekog testa iz ljetne revije, kao oni što se rade među prijateljima na plaži, koji jednostavno miješaju zodijakalni horoskop s pojmovima dubinske psihologije«,⁴ a koja je među američkim katolicima postala hit na sajmu post-moderne duhovnosti.⁵ Pojam je, etimološki, sastavljen iz korijena dviju grčkih imenica, *ennea*, što znači devet, i *gramma*, što znači znak, lik, ili dijagram, a mogao bi se prevesti kao »deveterokutnik«. ⁶ Eneagram označava krug, unutar kojega je devet točaka međusobno povezanih strelicama, označenih brojevima od 1 do 9, u smjeru kretanja kazaljki na satu, s tim da broj 9 završava na mjestu podneva na satu. Međusobno su povezane u istostranični trokut točke 3→9→6→3 (srce-tijelo-glava-srce ili emocije-instinkt-intelekt-emocije) i šesterokutnik 1→4→2→8→5→7→1. Zajedno u jednoj kružnici čine zvijezdu s devet krakova. Zagovornici eneagrama predstavljaju ga kao »model psihe« ili devet načina ponašanja, devet modela reagiranja, »devet lica duše«,⁷ devet stavova prema sebi samome i okolini. U praksi je riječ o zamršenom psihološkom sustavu, koji sadrži specifičnosti neke ličnosti, naravno, uvijek u ovisnosti o onome tko ga je sastavljao.

Pokušat ćemo ga opisati tek u glavnim crtama. Postoji devet »tipova« ili modela ljudske psihe. Svaki od njih precizno je definiran prema popisu specifičnih kvaliteta (intelektualnih, emotivnih, relacijskih), pozitivnih i negativnih. Autori poput R. Rohra i A. Eberta pojedine tipove povezuju s određenim bojama, životinjama, poznatim ličnostima, tonovima glazbene ljestvice, položajem planeta, sve do odnosa s nacijama i određenim jelima. S pomoću stanovite grupe psiholoških testova muškarci i žene mogu odrediti tip pripadnosti (vlastiti broj). Upoznajući tako sami sebe otkrivaju karakteristike vlastite osobnosti koje su često ignorirali, te rastu u samospoznaji.

² Seriju članaka o »kršćanskom eneagramu« priredio je tijekom 2007. godine Šimo Grgić i objavio u sarajevskom *Svjetlu riječi* – listu za vjeru, društvo i kulturu.

³ Richard ROHR – Andreas EBERT, *Eneagram. Devet lica duše*, Zagreb, Eneagram, 2004, 25.

⁴ Usp. Valente – Introvigne, *nav. dj.*, 42.

⁵ Usp. *isto*, 41.

⁶ Usp. Rohr – Ebert, *nav. dj.*, 25; Elizabeth WAGELE – Renee BARON, *Eneagram. Otkrijte 9 tipova ličnosti prema eneagramu*, Beograd, Babun, 2009, 28.

⁷ Usp. Rohr – Ebert, *nav. dj.*, 71.

Eneagramski brojevi, zapravo, ne služe određivanju karaktera nego omogućuju prepoznavati različite obrasce ponašanja. Eneagram nije dijagnostička tipologija u klasičnom smislu riječi. Ona je sredstvo prepoznavanja nas samih, put do nas samih. Eneagram se predstavlja kao zemljopisna karta koja omogućuje lakše snalaženje na planetu zvanom čovjek. Svaki tip može varirati, ovisno o iskustvima koje osoba proživljava za vrijeme života, sredine u kojoj živi i vlastitih izbora. Svih devet tipova, radom na samima sebi, daju mogućnost postizanja samoostvarenja.

2. Polemike o drevnosti eneagrama

Promotori eneagrama tvrde da je podrijetlo eneagrama drevno, ali da je tek nedavno pronađen i obznanjen široj javnosti. Spoj drevnosti i suvremenosti prevladavajuće je obilježje većine tehnika *new agea*. Povijesne korijene eneagrama, ovisno o autorima, pronalazimo prije dvije tisuće godina u Afganistanu,⁸ zatim u krugu pitagorejskih filozofa u petom stoljeću prije Krista (teorija Oscara Ichazo) ili dvije tisuće godina prije Krista u Perziji.⁹ Teza bliska *new ageu* jest da je eneagram potekao s Bliskoga Istoka, »kolijevke mnogih velikih religija čovječanstva«,¹⁰ da je utjecao na sve glavne religije, a da je i sam obogaćen sadržajem svih religija, tako da može izvrsno poslužiti kao *background* njihova jedinstva.¹¹ Ono oko čega se mnogi slažu jest utjecaj sufijske mistike (i numerologije) na eneagram. *Sufi* su navodno jamac čuvanja i predaje tajne doktrine sve do naših dana. Povijesnih dokaza za ovu hipotezu, međutim, nema. Jedino uporište na koje se ona oslanja jest da je eneagram bilo tajno znanje koje je prenošeno isključivo usmenom predajom s učitelja na učenika, u ezoterijskom miljeu, radi čega o njemu ne postoje nikakvi pisani tragovi.¹² Neka istraživanja,¹³ nadalje, odbacuju bilo kakav odnos između sufizma i eneagrama, a ni muslimani ga ne podržavaju.¹⁴

Posljednje teze Richarda Rohra i Andreasa Eberta još su smjelije. Njihov je zaključak da eneagram ne potječe iz srednjovjekovnih islamskih (sufijskih) izvora, »već ga se može pratiti, barem u jednom njegovome dijelu, do kršćanskog pustinjaka-redovnika Evagrija Pontskoga († 399.) i do franjevca bl. Ramóna

⁸ Usp. Maria BEESING – Robert J. NOGOSEK – Patric O'LEARY, *The Enneagram. A Journey of Self-Discovery*, Denville – New Jersey, Dimension Books, 1984, 7. Također: Gerhard WEHR, *Novecento occulto. I grandi maestri dell'esoterismo contemporaneo*, Vicenza, Neri Pozza Editore, 2002, 156.

⁹ Usp. Riso, *nav. dj.*, 22.

¹⁰ Rohr – Ebert, *nav. dj.*, 29.

¹¹ Usp. *isto*, 29.

¹² Usp. *isto*, 30.

¹³ Usp. James MOORE, »New Lamps for Old. The Enneagram Débâcle«, *Religion Today. A Journal of Contemporary Religions*, 8 (1992-1993) 1, 8-12.

¹⁴ Usp. Valente – Introvigne, *nav. dj.*, 42.

Lulla (1236.-1315.).¹⁵ Tome u prilog navode i istraživanja njemačkog benediktinca Anselma Grūna o eneagramu i strastima u Evagrija Pontskog.¹⁶ Ipak prihvaćaju da bi bilo »pretjerano držati da eneagram kakav znamo potječe u cjelini (*in toto*) od pustinjskih otaca«.¹⁷

3. Povijesni izvori o eneagramu

U nastavku ćemo se oslanjati isključivo na povijesne izvore o eneagramu.¹⁸ Pouzdano je utvrđeno da se eneagram prvi put javlja u djelima ezoteričara Georgija Ivanovicha Gurdjieffa (1866/1874?-1949.), grčko-armenskog podrijetla, preminulog u Parizu, koji je sebe nazivao »pitagorejskim Grkom« i »ezoterijskim kršćaninom«.¹⁹ Utemeljio je malu inicijacijsku školu čiji utjecaj u ezoterijskim krugovima nije splasnio do danas.²⁰ Sebe je smatrao učiteljem i revolucionarom, što se daje zaključiti već i na temelju njegove knjige *Sve i sva, ili Belzebulove priče svome unuku*, koju je napisao s ciljem da

»nemilosrdno uništiti vjerovanja i gledišta koja su stoljećima bila ukorijenjena u umovima i osjećajima čovjeka«.²¹

Nije lako utvrditi izvore iz kojih je Gurdjieff crpio svoja nadahnuća, ali ih je jamačno radikalno preradio razvivši svoj vlastiti ezoterijski sustav. Iako je izvjesno da je u nekom razdoblju pohađao neke sufijske sekte (*sarmouni* i *naqshbandi*),²² to još ne znači da iz njih potječe i doktrina eneagrama koju oni, usput rečeno, *a priori* niječu.

Prvobitna namjena eneagrama (čiji početak datira u 1916. godinu), prema učenju samoga Gurdjieffa, bila je grafički predstaviti sveukupnu stvarnost da bude dinamičan model koji sintetizira duhovni i fizički svemir.²³ Dugogodišnji Gurdjieffov učenik Pior D. Ouspensky (1875.-1948.) razišao se s njim i utemeljio vlastitu školu u Engleskoj gdje je utjecao na okultne krugove Alice Bailey. Vrlo je studiozno opisao eneagram kao simbol totaliteta:

¹⁵ *Isto*, 7.

¹⁶ Usp. *isto*, 30.

¹⁷ *Isto*, 3.

¹⁸ Usp. James MOORE, The Enneagram. A Developmental Study, *Religion Today. A Journal of Contemporary Religions*, 5 (1990) 3, 1-6; Mitchell PACHWA, Tell Me Who I Am, O Enneagram, *Christian Research Journal*, 14 (1991) 2, 14-19; Massimo INTROVIGNE, *Il ritorno dello gnosticismo*, Carnago, SugarCo, 1993, 175-179.

¹⁹ Usp. Rohr – Ebert, *nav. dj.*, 39.

²⁰ Usp. Constance A. JONES, *G.I. Gurdjieff e la sua eredità*, Leumann, Elledici, 2005, 118-121.

²¹ Georges Ivanovitch GURDJIEFF, *Susreti s iznimnim ljudima*, Zagreb, MISL, 2002, 7.

²² Usp. Mitchell PACHWA, *Catholics and the New Age. How Good People are being drawn into Jungian Psychology*, Michigan, Servant Publications, 1992, 112.

²³ Usp. James MOORE, *Gurdjieff. The Anatomy of a Myth*, Shaftesbury, Element Books, 1991, 392-393.

»Svaka cjelina, sav svemir, svaki organizam, svaki planet je jedan eneagram... U općem smislu treba shvatiti da je eneagram *univerzalni* simbol. Svaka vrsta znanja može biti sažeta u eneagram i po njemu biti protumačena. I tako se može reći da se *zna*, odnosno da se razumije, samo ono što može biti stavljeno u eneagram... Eneagram je *moto perpetuo*, onaj *perpetuum mobile* za kojim su ljudi u potrazi od davnine i koji nikada nisu uspjeli pronaći. I jasno je zašto ga nisu bili u stanju pronaći: tražili su izvan sebe ono što je bilo u njima... Da bi se razumjelo eneagram treba ga zamisliti dinamično, u pokretu. Statični eneagram je mrtav simbol; živući simbol je pokret.«²⁴

Iz navedenog razloga Gurdjieff će u svome institutu neke imaginarne linije povezivati s posebnim plesovima i derviškim pokretima koje su oni obavljali na podu salona na kojemu je bio nacrtan veliki eneagram.

»On je predložio podjelu svijeta na devet dijelova ili površina, s pomoću kojih bi se moglo spoznati svemirsko nastajanje i na neki način predvidjeti budućnost.«²⁵

Sukus Gurdjieffovog učenja mogao bi se sažeti sljedećim riječima: Sveukupna stvarnost upravljana je dvama zakonima numerološkog karaktera, brojem tri za duhovne stvarnosti i brojem sedam za materijalne stvarnosti. Eneagram, koji je utemeljen na tim brojkama, na temelju nekih numeroloških spekulacija čini »univerzalni hijeroglif«, »shematski dijagram vječno pokretnoga«.²⁶

Razvidno je da izvorni smisao eneagrama kojeg je iznjedrio Gurdjieff nema ništa zajedničko s određivanjem psihološkog profila osobe, još je manje u njemu temelja za teološko referiranje, što je postalo njegova prevladavajuća suvremena karakteristika. Nakon Gurdjieffove smrti unutar njegove škole, i danas veoma omiljene u ezoteričnom miljeu, izbile su podjele među samim učenicima zbog razmimoilaženja glede autentičnosti njegova nauka, budući da im ga učitelj nije ostavio u pisanoj formi, pa su se oslanjali isključivo na sjećanja i bilješke s njegovih predavanja. Neki su Gurdjieffovi učenici dali tiskati njegovu učenje posvećeno također eneagramu, predlažući mu vlastitu interpretaciju.²⁷ Eneagram je u ovim izdanjima bio predstavljan kao sredstvo tumačenja bilo koje stvarnosti, od evolucije svemira do pripreve hrane, još uvijek bez ikakvih psiholoških i religijskih obilježja.

²⁴ Pior D. OUSPENSKY, *Frammenti di un insegnamento sconosciuto. La testimonianza di otto anni di lavoro come discepolo di G.I. Gurdjieff*, Rim, Astrolabio, 1976, 326-327.

²⁵ Usp. Valente – Introvigne, *nav. dj.*, 42.

²⁶ Usp. Jones, *nav. dj.*, 62-69.

²⁷ Usp. John G. BENNET, *The Enneagram*, Gloucestershire, Coombe Springs Press, 1974; Irmis B. POPOFF, *The Enneagram of the Man of Unity*, New York, Samuel Weiser, 1978.

4. Eneagram i new age

Eneagram je postigao osobit uspjeh u jednoj južnoameričkoj školi koja je Gurdjieffovo učenje pokušala suočiti s transpersonalnom psihologijom. Riječ je o sintezi dubinske psihologije i teorija *new agea*, šezdesetih godina u čileanskom gradu Arica, u kojemu su se susreli Claudio Naranjo i Oscar Ichazo. Njima pripada prenamjena eneagrama za čitanje ljudskih karaktera, podijeljenih u devet kategorija. Ichazova psihološka preformulacija tipologija eneagrama, koja je sa svojim »eneagonom« krenula u ezoterijsko-magijskom pravcu, zahvaljujući Naranju, osvojila je kalifornijski milje »alternativne« kulture. Uslijedili su različiti pokušaji razvoja eneagramskih sustava koji su dali stimulans današnjim »eneagramskim školama (ili tradicijama)«, dakako, u ezoterijskoj formi²⁸ i pragmatičnim pristupom, kako bi ga učinili sredstvom psihološke samopomoći,²⁹ približivši ga Jungovoj psihologiji,³⁰ štoviše, u njegovoj američkoj³¹ i njemačkoj »kristijaniziranoj« verziji,³² predstavljajući ga kao »kršćanski eneagram«. Onkraj upuštanja u prikaz različitih formi eneagrama ograničit ćemo se na njihovo usuglašeno značenje. Riječ je o različitim tumačenjima eneagrama, koji se u nekim točkama podudaraju, a u drugima se suprotstavljaju. Znakovit je konflikt Richarda D. Rise (1946.-2012.),³³ uspješnog promotora eneagrama, koji je napustio Družbu Isusovu zbog razmimoilaženja s »religioznom« teorijom koju je razvio unutar eneagrama.³⁴ Do smrti je djelovao u *Enneagram Personality Types* New Yorka u kojem je razvio i vlastitu dijagnostiku.³⁵

Za *new age* autore sinonimi su iscjeljenje i spasenje, psihička integracija i otkupljenje, terapijske dinamike i religijsko iskustvo, nesvjesni mehanizmi obrane i moralna krivnja, nagon i grijeh. Dio odgovornosti za ovu leksičku aproksimaciju pripada Oscaru Ichazou, koji je devet tipova eneagrama pokušao definirati na temelju tradicionalne kršćanske razdiobe sedam glavnih grijeha s dodatkom straha i neiskrenosti.³⁶ Sinkretističko obilježje eneagrama jedan je od razloga što se literatura o njemu redovito pojavljuje na policama *new agea*.

²⁸ Usp. Eli JAXON-BEAR, *Die neun Zahlen des Lebens. Das Enneagramm. Charakterfixierung und spirituelles Wachstum*, München, Droemer Knauer, 1989.

²⁹ Usp. Kathlenn V. HURLEY – Theodore E. DOBSON, *What's My Type? Use the Enneagram System of Nine Personality Types to Discover Your Best Self*, New York, HarperCollins, 1992.

³⁰ Usp. Margareth FRINGS KEYES, *Emotions and the Enneagram. Working Through Your Shadow Life Script*, Muir Beach, Molysdatur Publications, 1990.

³¹ Usp. Beesing – Nogosek – O'leary, *nav. dj.*

³² Usp. Rohr – Ebert, *nav. dj.*, 1989.

³³ Usp. Richard D. RISO, Institute Co-Fonuders and Senior Training Faculty, <http://www.enneagraminstitute.com/Bios.asp> (17.07.2013).

³⁴ Usp. Richard D. RISO, *Personality Types. Using the Enneagram for Self-Discovery*, Boston, Houghton Mifflin, 1987.

³⁵ Usp. Richard D. RISO, *Discovering Your Personality Tipe. The Enneagram Questionnaire*, Boston, Houghton Mifflin, 1992.

³⁶ Usp. Valente – Introvigne, *nav. dj.*, 41.

5. Psihologizacija eneagrama

Eneagram bi, vrlo vjerojatno, ostao inicijacijsko znanje pridržano za ezoterijske krugove gurdjieffovaca da, krajem šezdesetih godina, nije doživio zaokret u psihološkom pravcu, danas najrasprostranjenijem zahvaljujući Helen Palmer Geisel (1899.-1967.) i Claudiju Naranjo, oboma pod snažnim utjecajem Gurdjieffovih simbola i motiva.

Bolivijac Oscar Ichazo (rođen 1931.) i čileanski psihijatar Claudio Naranjo (rođen 1932.) glavni su protagonisti evolucije eneagrama u psihološkom smjeru tipologija. Obojica su međusobno surađivali 1969. godine u »Istituto de Psicologia Aplicada« u Santiagu (Čile). Ichazo se rado obavijao mističnim velom, pričama kako je dosegao intelektualnu i duhovnu zrelost *par excellence*. Izvantjelesna iskustva (astralna putovanja) od najranijeg djetinjstva ponukala su ga da napusti Katoličku crkvu u kojoj je primio sakramente, te se posvetio borilačkim vještinama, jogi, zenu, šamanizmu, psihodeličnim drogama, hipnozi i psihologiji. Priključio se ezoterijskim grupama u Boliviji i Argentini, koje su sponzorirale njegova putovanja u Hong Kong, Indiju i Tibet kako bi studirao misticizam. Tvrdi da je upute primao od najvišeg entiteta zvanog »Metatron, knez arkandela«, dok su članovi njegove grupe komunicirali s nižim duhovima kroz meditaciju i mantre.³⁷ Na tim putovanjima preuzeo je inicijacijske tehnike i tradicije.³⁸ U gradu Arica (Čile) utemeljio je »Istituto de Gnoseologia« u okviru kojega je širio vlastiti nauk kulta samoobožavanja.³⁹ Tu ga je susreo Naranjo, koji je doveo grupicu američkih »učenika«. Ichazo se 1971. godine preselio u New York, gdje se danas nalazi sjedište Arica Institute, središte magijskog pokreta, istinska i prava ezoterijsko-inicijacijska škola.⁴⁰ Ichazo je postavio glavna obilježja aktualne teorije eneagrama (kojemu se on obraća riječima: *njegova dobrota »eneagono«*) polazeći od određivanja devet tipova ljudske osobnosti i evolutivnih ili degenerativnih dinamika subjekta.⁴¹ Potom će psihijatar Claudio Naranjo, s *new age* Instituta Esalen u Big Suru (Kalifornija), integrirati Ichazovu *new age* teoriju i Freudovu psihoanalizu, da bi iznjedrio sustav eneagrama s aktualnim psihološkim značenjem.⁴² Budući da su obojica, i Ichazo i Naranjo, poznavali opus Gurdjieffa, dopušteno je zaključiti da su barem temeljnu ideju

³⁷ Usp. Pachwa, *Catholics and the New Age...*, 114.

³⁸ Usp. Sam KEEN, A conversation about ego destruction with Oscar Ichazo, *Psychology Today*, 7 (1973) 2, 64-72.

³⁹ Usp. Introvigne, *New Age & Next Age...*, 95.

⁴⁰ Usp. John C. LILLY – Joseph E. HART, The Arica Training, u: Charles T. TART (ur.), *Transpersonal Psychologies*, New York, Harper & Row, 1975, 329-351.

⁴¹ Usp. Oscar ICHAZO, Letter to the Transpersonal Community, *The Arican. International Journal of Arica Institute*, 5 (1991) 87-117 (navedeno prema: Massimo INTROVIGNE, *New Age & Next Age*, Piemme, Casale Monferrato, 2000, 96).

⁴² Usp. Claudio NARANJO, *Enna-Type Structures. Self-Analysis for Seeker*, Nevada City, Gateways/IDHBB, 1990.

i geometrijsku shemu preuzeli iz izvora koje je on usustavio. Ichazo je ubrzo osporio bilo kakve zasluge Gurdjieffu, tvrdeći:

»Želio bih vrlo jasno reći da u cijelom opusu gospodina Gurdjieffa ne postoji niti jedna 'ideja' od bilo kakve važnosti.«⁴³

Ichazo niječe i samu mogućnost da je eneagram otkrio za vrijeme nekog od svojih putovanja na Istok.⁴⁴ Nasuprot njemu, njegov se kolega Naranjo ne ustručava često citirati Gurdjieffa. Naranjo je odigrao važnu ulogu u širenju eneagrama jer je, na predavanjima u Esalenovu institut u Kaliforniji (utvrda *new agea*), širio doktrinu eneagrama. Esalen je bio omiljeno odredište i nekih katoličkih svećenika, osobito nekih američkih isusovaca, koji su se susreli s modelom eneagrama radeći s Naranjom. Tako se među Naranjovom publikom našla medij Helen Palmer i isusovac Robert Ochs. Helen Palmer sveučilišna je profesorica koja je 1976. napustila katedru i posvetila se izučavanju svijesti. Postala je poznata po uspješnici *The Enneagram* (1988.), koja prikazuje novu klasifikaciju ljudskih karaktera u devet kategorija. U miljeu *new agea* postigla je karijeru, što je razvidno već iz pregleda nekih sveučilišta kroz koja je prošla: John F. Kennedy University, Harvard University, California School of Professional Psychology, Institute of Integral Studies (*new age*), Esalen Institute (*new age*), Omega Institute u Rhinebecku (*new age*), East China Normal University u Shanghai. Zajedno s Davidom Danielsom suosnivačica je »Enneagram Professional Training Program«.

6. Kristijanizacija eneagrama

»Kršćanski eneagram« je pojmovni derivat izveden iz inicijacijsko-ezoterijske matrice po mjeri *new agea* koji zagovara »ezoterijsko kršćanstvo«.⁴⁵ Eneagram se, u nekim kršćanskim sredinama, upotrebljava kao sredstvo za čitanje Biblije,⁴⁶ čak vjeruju i da on krči jedinstven pristup osobi Isusa Krista.⁴⁷ Po eneagramu određuju vrstu duhovnosti najprimjereniju zahtjevima nekog tipa osobe.⁴⁸ Ne smiju se zanemariti ni rezultati u duhovnom vodstvu (praćenju) i

⁴³ Ichazo, *nav. dj.* 90.

⁴⁴ Usp. *isto*, 116.

⁴⁵ Usp. ROHR – EBERT, *nav. dj.*, 39.

⁴⁶ Wolfgang MÜLLER, Enneagramm und Bibel, u: Andreas EBERT – Marion KÜSTENMACHER (ur.), *Erfahrungen mit dem Enneagramm. Sich selbst und Gott begegnen*, München, Claudius, 1991, 262-285.

⁴⁷ Beesing – Nogosek – O'leary, *nav. dj.*, 49-86; Dietrich KOLLER, Die neun Gesichter der Seele Christi. Ein Beitrag zum Enneagramm der Kirche, u: Ebert – Küstenmacher (ur.), *nav. dj.*, 159-168.

⁴⁸ Usp. Barbara METZ – John BURCHILL, *The Enneagram and Prayer. Discovering Our True Selves Before God*, Denville, Dimension Books, 1987, 134-163.

unutarcrkvenim odnosima općenito.⁴⁹ Brojna svjedočanstva njegove primjene govore u prilog eneagrama kao moćnog sredstva promjene života, da preobražava odnos s Bogom i da posreduje ranije nepoznata duhovna iskustva.

Zavrjeđuje biti spomenut bivši sljedbenik Gurdjieffa, Rodney Collin-Smith (1909.-1956.), koji je nakon obraćenja na katoličanstvo objavio knjigu u kojoj je utjelovljenje, smrt i uskrsnuće Isusa Krista reinterpreterirao u svjetlu eneagrama, zodijačkih znakova i planetarnih utjecaja.⁵⁰ Collin-Smith je bio prvi katolik koji je pokušao izmiriti kršćanski nauk s Gurdjieffovim eneagramom. Njegov pokušaj osuđen je od samih gurdjieffovaca, koji su ga proglasili heretikom, a to je bio i s kršćanskoga gledišta, no do danas je on ostao prethodnica za kojom će se uputiti mnogi drugi pustolovi željni egzotike.

Spomenuti isusovac Robert Ochs bio je sretnije ruke u svom »kristijaniziranju eneagrama«, pretvarajući ga u sredstvo duhovnog razvoja, meditacije i mistike, najprije u sjemeništima Družbe Isusove.⁵¹ Dio isusovaca i katoličke »Zajednice kršćanskog života« eneagram su primjenjivali u duhovnim obnovama i za poduku duhovnih savjetnika.⁵² Eneagram je kroz transformaciju prošao na isusovačkom sveučilištu »Loyola University«. Bila je namjera verificirati (eventualno stvoriti) kompatibilnost između metode eneagrama i katoličke vjere. Primjer su uskoro slijedili i drugi autori. Jedna od najznačajnijih knjiga o eneagramu iz tog razdoblja bila je *The Enneagram. A Journey of Self-Discovery* (objavljena 1984. godine), kao rezultat »kršćanske revizije« eneagrama.⁵³ Gruppu autora predvodili su isusovac Patrick O'Leary i časna sestra dominikanka Maria Beesing,⁵⁴ dok je izdavačka kuća bila Dimension (Denville, New Jersey) na čelu koje je takozvana »isusovačka škola«. ⁵⁵ Od nje se odvojio don Richard Riso, utemeljitelj centra »Enneagram Personality Types« u New Yorku. »Razmimoilaženja« su se odnosila na tumačenja »tipova« i veza između devet kategorija. Isusovačkoj školi brzo se priključila i ona franjevačka sabravši, oko spomenutog Richarda Rohra, elitu iz svojih krugova, uključujući također biskupe i kardinale. Uskoro se pojavljuju napetosti. U travnju 1991. benediktinac Jim Scully, vođa samostanske zajednice Pecosa (Novi Meksiko), upleo se u obranu eneagrama od žestokih kritika protivnika, referirajući se na Drugi vatikanski sabor, otvorenost Crkve prema nekršćanskim religijama i mogućnost da eneagram bude odvojen od svake teologije sufizma i prilagođen potrebama kršćanske duhovnosti. Polemika ovdje ne završava. Neki se rugaju

⁴⁹ Usp. Dirk MEINE, *Das Enneagramm. Möglichkeiten und Gefahren für die kirchliche Seelsorge*, u: Ebert – Küstenmacher, *nav. dj.*, 169-192.

⁵⁰ Usp. Rodney COLLIN-SMITH, *Christian Mystery*, Mexico, Edicione Sol, 1954.

⁵¹ Usp. Valente – Introvigne, *nav. dj.*, 43.

⁵² Usp. Rohr – Ebert, *nav. dj.*, 8 i 41.

⁵³ Usp. Ferrari – Trapletti, *nav. dj.*, 103.

⁵⁴ Dominikanka s. Maria Beesing ima dugogodišnje iskustvo u formaciji odraslih. Kroz dvadeset dvije godine vodila je seminare, radionice i duhovne vježbe diljem Sjedinjenih Američkih Država, u Pakistanu, Gvatemali, Italiji, Kanadi i Guam. Suautorica je knjige o eneagramu i prvi predsjednik Međunarodne eneagramske udruge (*International Enneagram Association*).

⁵⁵ Valente – Introvigne, *nav. dj.*, 43.

»industriji eneagrama«, prigovarajući zbog skupoće eneagramskih duhovnih vježbi, prodaje majica, čaša i bižuterije sa simbolima eneagrama.

Postoje pokušaji da se na temelju eneagrama preformuliraju neke istine kršćanske vjere. Plodovi su, međutim, vrlo oskudni. Isusovac Peter Hannan predlaže kontemplirati forme Božje ljubavi na temelju eneagrama, ali se njegov prijedlog nije pokazao osobito inventivan.⁵⁶

Loyola University eneagramom se koristi pri orijentaciji mladih studenata.⁵⁷ U Njemačkoj je 1989. godine nastao *Ökumenischer Arbeitskreis Enneagramm*,⁵⁸ među čijim su najaktivnijim članovima već spomenuti američki franjevac Richard Rohr i luteran Andreas Ebert. Članci napisani s kršćanske strane često se pojavljuju u časopisu *Enneagram Educator Newsletter* koji od 1988. u Chicagu objavljuje Ruth Creighton. Ne manjkaju ni oporbeni glasovi. Njemački evangelik Ulrich Skambacks u svojim javnim nastupima na radiju i novinama osuđuje eneagram kao đavolsko djelo, Antikristovo sredstvo u razaranju vjere Crkve. On na eneagram primjenjuje riječi sv. Pavla:

»Jer doći će vrijeme kad ljudi neće podnositi zdrava nauka nego će sebi po vlastitim požudama nagomilavati učitelje kako im godi ušima; od istine će uho odvrćati, a bajkama se priklanjati« (2 Tim 4, 3-4).

Prema Skambracksu, »bajka« koja čini jezik nijemim za kršćansku istinu jest eneagram.

Isusovac Mitchell Pacwa, profesor na Loyola University u Chicagu i *obraćenik* s eneagrama, kategorički izjavljuje da je eneagram napustio zbog njegove neraskidive vezanosti uz okultni i gnostički svijet.⁵⁹ On je imao prigodu eneagram naučiti od isusovca Roberta Ochsa 1972. godine, dok se poučavanje još prenosilo usmeno s učitelja na učenika. Bio je primjenjivan prema konkretnim uputama, zajedno s jogom i istočnjačkom meditacijom, prema smjernicama Roberta Ochsa. Pod utjecajem snažnog iskustva vjere koje je doživio u jednoj molitvenoj grupi (koju je, neobične li koincidencije, također osnovao franjevac Richard Rohr) Mitchell je o eneagramu zauzeo izrazito kritički stav. Otvoreno proziva entuzijaste eneagrama riječima:

»Fanatici eneagrama morat će odgovarati pred Bogom, jer su raširili lažna učenja u Crkvi Isusa Krista.«⁶⁰

⁵⁶ Usp. Hannan, *nav. dj.*

⁵⁷ Usp. William CALLAHAN, *The Enneagram for Youth. Student Edition*, Chicago, Loyola University Press, 1992.

⁵⁸ Usp. <http://www.enneagramm.eu/> (17.12.2012).

⁵⁹ Usp. Pachwa, *Catholics and the New Age...*, 95-148.

⁶⁰ Valente – Introvigne, *nav. dj.*, 43.

7. Neka kritička zapažanja

Prije bilo kakvih kritičkih primjedbi eneagramu treba odrediti (definirati) narav: Je li on psihološka/terapijska metoda ili sredstvo religijskog (duhovnog) razvoja (usavršavanja)? Pojmovlje kojim se služe njegovi promotori višeznačni su ili osciliraju između psihologije, ezoterije, gnoze i duhovnosti.

Prigovor drevnosti. Zagovornici eneagrama pozivaju se na njegovu drevnost. Ako se starost eneagrama uistinu proteže onkraj prošlog stoljeća, kako tvrde njegovi gorljivi protagonisti, onda se ona zametnula u povijesti pa je bez osnove na nju se referirati, jer nema nikakvih tragova koji bi potkrepljivali njezino ranije postojanje. »U svakom slučaju, u čitavom korpusu sufijske literature nema ni najbljeđe aluzije na eneagram.«⁶¹ Osobno se radije priklanjamo mišljenju Massima Introvigne koji autorstvo eneagrama pripisuje isključivo Georgeu I. Gurdjieffu.⁶² Uostalom, drevnost eneagrama, kada bi se i potvrdila, nije jamstvo njegove učinkovitosti. Eneagram treba podvrgnuti strogoj znanstvenoj verifikaciji.

Problem (ne)znanstvenosti. Vjerodostojnih znanstvenih istraživanja o eneagramu, koja bi bila provedena na reprezentativnom uzorku relevantnom za akademske krugove, do danas nema.⁶³ Budući da utjecaj eneagrama na njegove poklonike može biti snažan, zaslužuje da bude maksimalno odvaguta i provjerena njegova teorija. Teško da se itko ženi na temelju ispunjenog upitnika kojeg je pronašao u tjedniku ili da donosi ključne životne odluke na temelju dnevnog horoskopa u novinama ili radiju. Struka (psihologija) treba o eneagramu izreći konačan stav na temelju znanstvene provjere. Najveći je problem eneagrama, međutim, mnoštvo njegovih teorija, razjedinjenost autora koji se ne mogu složiti ni oko osnovnih svojstava pojedinih tipova: Tko od njih ima pravo? S još većom dozom kritičnosti treba prosuđivati eneagram kao terapijsko sredstvo. Do ovog trenutka nema dokaza da je eneagram učinkovit na području liječenja mentalnih oboljenja.

»Kliničke studije poduzimaju se u Sjedinjenim Američkim Državama, no još uvijek nisu općenito priznate.«⁶⁴

Psiho-sociološki prigovori. Popularnost eneagrama treba vrednovati u kontekstu kulture u kojoj živimo. Izvjesne sličnosti između popularnosti astrologije i numerologije mogu nam u tome pomoći. Opčinjenost eneagramom posljedica je njegove primjene u svrhu »stenografije« karaktera. Mnogima se može učiniti vrlo zanimljivim prikupljati informacije na temelju tipova eneagrama o svojim simpatijama ili antipatijama, poznanicima, prijateljima ili, uostalom, nepozna-

⁶¹ Rohr – Ebert, *nav. dj.*, 30.

⁶² Usp. Introvigne, *New Age & Next Age...*, 96.

⁶³ Usp. Becker, *nav. dj.*, 50-54.

⁶⁴ Rohr – Ebert, *nav. dj.*, 41.

tim osobama, radi otkrivanja njihovih unutarnjih nagnuća i prisilnih ponašanja. I prije nego spomenute osobe izađu iz sebe, istinski otvore svoju dušu, opasnost je da ih poklonici eneagrama unaprijed svrstaju u zadane kategorije, superiorno uvjereni u svoju upućenost u njihove tajne, dok ih uistinu mogu samo nagađati. Osobito tome može pridonijeti njihova kriva identifikacija s poznatim ličnostima, stvarajući tako predrasude među ljudima. U tom smislu nikada neće biti dovoljno istaknuto da eneagram ima tek relativnu vrijednost, da sadrži samo obrise i da mu treba pristupati sa sviješću o neponovljivosti i transcendentnosti ljudske osobe koju nije moguće definirati, dekodirati niti, jednostavno, skenirati. Psihologija je, na prvome mjestu, pozvana procijeniti vrijednost primjene eneagrama u psihološkom razvoju ličnosti, kloneći se miješanja pojmova s duhovnošću.

Teološki prigovori. Nakon simpozija o podrijetlu gnosticizma održanog 1966. godine u Messini znanstvenici pojam »gnoza« koriste prvenstveno za nauk prema kojemu uzrok zla nisu grijeh ili krivnja, već nesvjesno. U navedenom smislu rizik kojega ne taje ni oni koji primjenjuju eneagram, ili oni koji su ga primjenjivali, jest opasnost da se izgubi specifičan odnos naspram kršćanske objave u prilog općem »putovanju prema sebi« ili još nejasnijem »životu u biti«. Eneagram otvara put prema gnostičkom shvaćanju religije, prema kultu sebe,⁶⁵ prema rastakanju transcendencije u korist panteističke imanencije *new agea*. Problematična je i biblijska egzegeza pomoću eneagrama koja tumači biblijske likove, uključujući i Isusa, pomoću psihološkog realizma koji zapostavlja vlastitu narav biblijskih tekstova, da su ona prije svega svjedočanstva vjere, a ne biografske priče osjetljive na psihološku dimenziju protagonista. Introvigne i Valente eneagram smatraju posljednjom paramističnom sublimacijom, mješavinom

»psihoanalize, župnih frustracija i volje za 'nježnošću' u koju se oduševljeno uvlače toliki američki katolici, između polusatnog jogginga i pro-life skupa.«⁶⁶

Kao teološko polazište u odnosu na eneagram može poslužiti dokument *Isus Krist – donositelj vode žive* koji upozorava da eneagram »kad se upotrebljava kao sredstvo duhovnog rasta, u učenje i u život kršćanske vjere unosi pomutnju«.⁶⁷ Da se treba kloniti »kristijanizacije« eneagrama složio bi se i Oscar Ichaz, otac psihološkog eneagrama:

»U mojoj teoriji nema mjesta za Isusa. To sam rekao isusovcima koji su trebali biti pažljivi, jer se ovdje ne treba tražiti nikakvog Isusa.«⁶⁸

⁶⁵ Usp. Paul C. VITZ, *Psihologija kao religija. Kult samoobožavanja*, Split, Verbum, 2003.

⁶⁶ Usp. Valente – Introvigne, *nav. dj.*, 42.

⁶⁷ PAPINSKO VIJEĆE ZA KULTURU – PAPINSKO VIJEĆE ZA MEĐURELIGIJSKI DIJALOG, *Isus Krist – donositelj vode žive. Kršćansko promišljanje o »New Ageu«*, Split, Verbum, 2003, br. 1.4.

⁶⁸ Tori DeANGELIS, *Jesus Was a 2, Common Boundary*, 13 (1995) 5, 55-59.

Zaključak

Eneagram je višeznačna metoda samospoznaje, ezoterijskih korijena, koja oscilira od psiholoških i gnostičko-soterioloških do kršćanskih (re)interpretacija. Eneagram je, u svom teorijskom pristupu, od svojih prvih koraka, koncipiran kao ezoterijsko-sinkretistički sustav koji zahtijeva razlučivanje pojmova.⁶⁹ Naše je stajalište da primjenu eneagrama radi samospoznaje treba podrediti zakonima psihološke struke, te znanstveno ispitati njegovu učinkovitost i korisnost. Prema onoj sv. Pavla: »Sve provjeravajte, dobro zadržite« (1 Sol 5, 21), kršćanin se treba kloniti nekritičkog priklanjanja eneagramu kao i njegove primjene u duhovne svrhe. Eneagram nije epohalno otkriće koje bi na bilo koji način značajnije pripomoglo razvitku kršćanske duhovnosti. Njegova primjena radi duhovnog rasta pogoduje sinkretizmu zbog čega je eneagram i postao omiljena tehnika u miljeu *new agea*. Američki su redovnici bili u krivu ako su vjerovali da mogu nastaviti ići putom koji miješa psihološke i teološke pojmove, zbog čega su nastale neprecizne i dvoznačne formulacije koje su teološki neprikladne, a psihološki bez ikakva značenja. Poznato je: *Qui bene distinguit, bene docet*.

»Određeni psihološki redukcionizam – volja religiju u potpunosti objasniti kao mentalni fenomen – raspoznajni je znak formi tipičnih za *new age*. Njihov trag može se pronaći također i u nekim tekstovima o eneagramu.«⁷⁰

Josip Blažević

Contextual consideration of Enneagram

Summary

Enneagram is, according to some, a psychological self-cognition method, similar to character description. Others maintain that it is a spiritual development method, seeking to »Christianize« it at any cost, or at least present it as compatible with Christianity (and other religions). Enneagram critics point to its obscure esoteric-numerological origins, whereas New Age views it as a privileged method most brilliantly expressing its syncretistic worldview which equally accentuates spirituality, psychology and gnosis. In the present article, its author brings to light the esoteric origin and psychological nature of enneagram, expressing a high degree of reserve with respect to its application for the purposes of spiritual growth, as pointed out in the document by the Papal Council for Culture and Papal Council for Inter-religious Dialogue: Jesus Christ – the Bringer of Living Water, n° 1.4.

Key words: enneagram, New Age, psychology, religion, Christianity.

(na engl. prev. Aleksandra Marija Chwalowsky)

⁶⁹ Usp. Ferrari – Trapletti, *nav. dj.*, 100.

⁷⁰ Isto.